

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

VIJEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA

Komisija za ocjenu magistarskog rada Rajke Antović

Mogućnosti otvorenog dijela programa za razvoj socijalnih kompetencija u I i II ciklusu osnovne škole

I Z V J E Š T A J

Rajka Antović, student postdiplomskih studija Studijskog programa za sociologiju na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, uradila je magistarski rad na temu „*Mogućnosti otvorenog dijela programa za razvoj socijalnih kompetencija u I i II ciklusu osnovne škole*”. Tema ovog rada je odobren 11.09.2019. godine na sjednici Nastavno-naučnog vijeća Filozofskog fakulteta i odabrana komisija za njegovu ocjenu, u sastavu: Prof. dr Vučina Zorić, mentor, Filozofski fakultet, Nikšić, Doc. dr Goran Čeranić, Filozofski fakultet, Nikšić, Doc. dr Božidar Popović, Prirodno-matematički fakultet, Podgorica. Kandidatkinja je sa uspjehom B položila ispite predviđene nastavnim planom i programom magistarskih studija za sociologiju. Nakon temeljnog pregleda rada, Komisija podnosi Vijeću sljedeći izvještaj.

U prvom dijelu magistarskog rada, u okviru teorijskih razmatranja, kandidatkinja je predstavila proces globalizacije i njegovog uticaja na obrazovanje, te njegove karakteristike i povezanost, posebno u sociološkim i pedagoškim kontekstima. Takođe, istražena su i brojna pitanja međusobnih uticaja globalizacije i oblasti razvoja kulture, informaciono-komunikacionih tehnologija, obrazovnih sistema i institucija, sistema vrijednosti u savremenom društvu, itd. Razmotreno je obrazovanje u Evropi, posebno u državama Evropske unije, odnosima lokalnog, nacionalnog, evropskog i globalnog obrazovanja, te tradicionalnog i modernog pristupa u kontekstu mobilnosti u prostoru Evrope i šire. Pritom, analizirani su i glavni strateški dokumenti

koji su bili od presudnog značaja za brojne reforme u savremenom obrazovanju, a posebno glavni indikatori školskog obrazovanja.

S tim u vezi, proučena je reforma i zakonska regulativa douniverzitetskog sistema obrazovanja u Crnoj Gori, koju karakteriše značajna novina u osnovnoškolskom obrazovanju – otvoreni dio programa. Otvoreni dio programa, podrazumijeva da se do 20% programa osmišljava na nivou škole (nastavnici i stručni aktivni) u skladu sa specifičnim interesovanjima učenika, interesovanjima i raspoloživim resursima lokalne zajednice. U društvenim okolnostima savremenog svijeta, otvoreni dio programa vjerovatno je jedan od suštinski najznačajnijih segmenata reforme, tim prije što omogućava realizaciju ishoda učenja za svaki nastavni predmet kroz svojevrsnu interakciju *unutrašnjosti* i *spoljašnjosti* škole. U ovom kontekstu, *unutrašnjost* predstavljaju sami učesnici obrazovno-vaspitnog procesa: nastavnici, učenici, stručna služba i uprava škole, a *spoljašnjost* škole čine: roditelji učenika, predstavnici institucija, ustanova i lokalne samouprave, privrednici, civilni sektor i stanovništvo uopšte.

U okviru ovog rada razmatraju se socijalne kompetencije s aspekta mogućnosti njihovog razvijanja u okviru otvorenog dijela programa kod učenika u I i II ciklusu osnovne škole. Odnosno, ovaj rad se ograničava na prva dva ciklusa osnovne škole (III razred – završni u prvom ciklusu, i V razred – srednji u drugom ciklusu osnovne škole) i osim razmatranja vezanih za otvoreni dio programa u smislu njegove realizaciju i doprinosa saradnji škole, roditelja i lokalne zajednice, uključuje i razmatranje koliko otvoreni dio programa može pomoći razvoju socijalnih kompetencija (uključujući interpersonalne odnose nastavnika i učenika), kao i koliki je njegov značaj i koja je njegova uloga u sticanju i razvoju tih kompetencija.

Kandidatkinja je detaljno razmotrila i sagledala suštinu i odnos otvorenosti obrazovanja i otvorenog dijela programa u osnovnoj školi u Crnoj Gori, između ostalog i kroz procese njegovog kratkoročnog i dugoročnog planiranja. Planiranje u okviru otvorenog dijela programa mora podrazumijevati specifičnosti/posebnosti škole i lokalne zajednice kojoj škola pripada (kulture i druge) i iz tog razloga usmjereno je na zadovoljavanje interesovanja i potreba učenika, roditelja i predstavnika lokalne zajednice. Dakle, škola kreira dio programa (ciljevi i ishodi) u okviru svakog od obaveznih predmeta, listu izbornih predmeta, organizaciju i realizaciju fakultativne, dodatne, dopunske nastave i slobodnih aktivnosti, što sve zajedno predstavlja profil škole. Kreativnosti nastavnika ili preciznije rečeno njegovim afinitetima, entuzijazmu i kompetentnosti takođe je prepušten/ostavljen dio programa. Odnosno, nastavnik u realizaciji ishoda učenja iz otvorenog

dijela programa kreira nastavne sadržaje u smislu izbora, organizaciju nastavnog rada, metode, načine, oblike i postupke rada. Ovakav koncept svakom pojedincu (akteru obrazovno-vaspitnog rada) nudi veću autonomiju, kao i mogućnost da na kvalitetan način učestvuje u socijalnom životu škole, a posredno i lokalne sredine čiji centar predstavlja upravo škola. Ovo zbog toga što saradnja sa lokalnom zajednicom ne znači *a priori* i izlazak iz učionice/škole, već bi se uslovno mogla opisati i kao „dovođenje lokalne zajednice” u učionicu/školu. U okviru ove oblasti poseban fokus usmjeren je na ulogu otvorenog dijela programa u sticanju i razvoju ličnih i socijalnih kompetencija u osnovnoj školi, posebno u kontekstu Crne Gore. U radu je naglasak stavljen i na analizu ključnih kompetencija, najnovije preporuke EU o ključnim kompetencijama, s posebnim akcentom na lične i socijalne kompetencije, odnosno mogućnosti otvorenog dijela programa za razvoj socijalnih kompetencija.

U drugom dijelu rada izložena su i razmotrena dosadašnja i srodna istraživanja na temu magistarskog rada kolegice Rajke Antović. Pritom, analizirana su istraživanja u regionu Crne Gore i nadalje i inostranstvu. Posebno je biti stavljen fokus na rezultate srodnih istraživanja u Crnoj Gori koja se mogu dovesti u kontekst razmatranja razvoja lične i socijalne kompetencije u osnovnoj školi.

U trećem dijelu rada izložen je metodološki konceptualni okvir, koji je operacionalizovan kroz postavljene zadatke i njima odgovarajuće istraživačke hipoteze. Kandidatkinja je detaljno ispitala u kojoj mjeri i na koji način se u osnovnoj školi u Crnoj Gori otvoreni dio programa koristi za razvoj socijalnih kompetencija učenika. Navedeno je biti istraženo kroz stavove i mišljenja nastavnika razredne nastave, učenika III i V razreda i roditelja učenika III i V razreda o realizaciji otvorenog dijela programa i njegovim mogućnostima za razvoj socijalnih kompetencija učenika s ciljem da se dođe do saznanja na koji način i u kojoj mjeri se realizuje otvoreni dio programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole, u kojoj mjeri on doprinosi saradnji škole i roditelja/lokalne zajednice, te koliko pomaže razvoju socijalnih kompetencija učenika. U tom dijelu su detaljno sagledane ključne dimenzije navedene problematike, odnosno provjerene istraživačke hipoteze u skladu sa zadacima istraživanja: da li učenici u prvom i drugom ciklusu osnovne škole imaju pozitivan stav prema postojećem obimu i aktivnostima unutar realizacije otvorenog dijela programa i želju za povećanjem njihovog obima; da li nastavnici u prvom i drugom ciklusu osnovne škole imaju pozitivan stav prema postojećem obimu i samom otvorenom dijelu programa i prepoznaju njegove mogućnosti za razvoj socijalnih kompetencija učenika; da li roditelji učenika

u prvom i drugom ciklusu osnovne škole imaju pozitivan stav prema postojećem obimu i samom otvorenom dijelu programa i prepoznaju njegove mogućnosti za razvoj socijalnih kompetencija učenika; da li je kvalitet realizacije otvorenog dijela programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole statistički značajno uslovljen kvalitetom odnosa nastavnik–roditelj, roditelj–roditelj, nastavnik–učenik, učenik–učenik; da li uspješna realizacija otvorenog dijela programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole u značajnoj mjeri zavisi od saradnje između škole i lokalne zajednice; te da li otvoreni dio programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole doprinosi saradnji škole i roditelja/lokalne zajednice. U istraživanju je učestvovalo 110 nastavnika razredne nastave, koji po prirodi posla izvode nastavu i u prvom i u drugom ciklusu osnovne škole, 536 učenika III (završnog u prvom ciklusu) i 533 učenika V (srednjeg u drugom ciklusu) razreda, 486 roditelja učenika III i 442 roditelja V razreda (ukupno 2107 ispitanika). Radi se o dvije osnovne škole na jugu, tj. primorju (Tivat i Herceg Novi), dvije na sjeveru (Kolašin i Bijelo Polje), i dvije u centralnom dijelu Crne Gore (Podgorica i Nikšić). U Nikšiću su, uz gradsku školu, razmatrane i jedna prigradska i jedna seoska škola sa namjerom da se prikupe polazni podaci za buduća istraživanja u vezi sa otvorenim dijelom programa i njegovom realizacijom u gradskoj, prigradskoj i seoskoj sredini. Primjenjujući dominantno deskriptivnu metodu u istraživačkoj proceduri, kandidatkinja je, u okviru istraživačkih tehnika anketiranja i skaliranja, kao instrumente koristila upitnike i skale procjene.

Istraživanjem je pokazalo opravdanost i potvrdilo posebne hipoteze i samu opštu hipotezu, odnosno, što praksa bude više pokazivala da škola i lokalna zajednica najviše sarađuju kroz otvoreni dio programa (što i jeste u osnovi koncepta *otvoreni dio programa*) to će taj bio programa biti djelotvorniji od obaveznog u kontekstu razvoja socijalnih kompetencija učenika, a to znači (uzimajući u obzir procentualnu zastupljenost dva dijela nastavnog programa) da će se poboljšati sticanje i razvoj socijalnih kompetencija u osnovnoškolskom obrazovanju generalno.

Takođe, istraživanje je pokazalo:

- o pozitivan odnos učenika u prvom i drugom ciklusu osnovne škole prema mogućnostima otvorenog dijela programa, njihovu želju da češće idu u posjetu nekoj ustanovi u gradu jer su im ti časovi interesantniji od onih kada su sa nastavnikom sami na času i njihov drugačiji stav u odnosu na stav roditelja i nastavnika iz kog predmeta bi na času voljeli da imaju gosta – za najveći procenat njih to je čas *fizičkog vaspitanja*, dok roditelji smatraju da

najviše mogućnosti za saradnju nudi *maternji jezik*, a nastavnici – *priroda (priroda i društvo)*;

- stav učenika da na njih najveći uticaj ima porodica, pa nastavnik/ca, zatim drug/arica i na kraju internet i društvene mreže, kao i da većinski o onome što pročitaju na internetu ili društvenim mrežama ne razgovaraju sa nastavnikom (u nezanimljivom procentu ni sa roditeljima);
- pozitivan stav učenika prema ambijentu u učionici/školi, odnosu nastavnika prema njima, odnosu koji oni imaju prema drugim učenicima i koji drugi učenici imaju prema njima;
- pozitivan stav učenika prema pričama i filmu, ali i nedovoljno prisustvo priča o djeci u njihovoj međusobnoj komunikaciji;
- pozitivan stav nastavnika razredne nastave prema otvorenom dijelu programa, pri čemu za ostvarivanje ishoda učenja u okviru tog dijela programa prednost daju radu izvan učionice (dominantno – *času u prirodi*), smatraju da je njihova škola otvorena za saradnju sa lokalnom zajednicom (kao i ispitani roditelji), ali u najvećem procentu tu saradnju dominantno ostvaruju preko uprave škole i većinski smatraju da je za uspjeh realizacije otvorenog dijela programa ključna saradnja između uprave škole i organa lokalne samouprave (za razliku od roditelja koji smatraju da je tu ključna saradnja nastavnika i roditelja), dok neuspjehu njegove realizacije najviše doprinose organizaciona i finansijska ograničenja (za razliku od roditelja koji u najvećem procentu smatraju da je to nedovoljna informisanost);
- pozitivan stav roditelja učenika III i V razreda prema otvorenom dijelu programa, ali su im ciljevi i ishodi tog dijela programa samo *djelimično* jasni, većinski smatraju da se o tom dijelu programa ne govori dovoljno, da se resursi lokalne zajednice za realizaciju otvorenog dijela programa samo *djelimično* koriste, da ličnim i profesionalnim kompetencijama mogu doprinijeti kvalitetu rada škole i sopstvenu zainteresovanost za učešće u realizaciji otvorenog dijela programa ocjenjuju kao *dobru*, dajući prednost školskim manifestacijama ili tematskih razgovorima kao vidovima saradnje;
- prepoznavanje mogućnosti otvorenog dijela programa za razvoj socijalnih kompetencija učenika od strane nastavnika i roditelja i stav da je u tom smislu djelotvorniji od obaveznog

dijela programa, ali i većinski stav nastavnika i roditelja da savremene tehnologije na razvoj socijalnih kompetencija učenika utiču tako da više štete nego što pomažu;

- ✓ prepoznavanje značaja (od strane nastavnika i roditelja) koji kvalitet odnosa nastavnik–roditelj, roditelj–roditelj, nastavnik–učenik, učenik–učenik (koji su među ispitanicima dobri, kako pokazuju rezultati istraživanja) ima za kvalitet realizacije otvorenog dijela programa i razvoj socijalnih kompetencija učenika;
- ✓ dobre ocjene mogućnosti koje otvoreni dio programa pruža za unapređenje interpersonalnih odnosa;
- ✓ stav nastavnika da je za realizaciju ishoda učenja u okviru otvorenog dijela programa ključna *lična, socijalna i kompetencija učenje učenja*; kao i da bi u okviru tog dijela programa učenici do V razreda osnovne škole najviše mogli da stiču i razvijaju znanje *pravila komunikacije u različitim društvima i okruženjima*, vještinu *tolerancije i razumijevanja različitog mišljenja* i stavove u vezi sa *poštovanjem različitosti i potreba drugih* (isti stav imaju i roditelji, s tim što su roditelji učenika III razreda po pitanju znanja izdvojili znanje *o zdravom umu, tijelu i načinu života*).

Rezultati istraživanja i njihove analize omogućili su i da se identifikuju određeni problemi u vezi sa planiranjem, realizacijom i samim otvorenim dijelom programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole, kao što su na primjer:

- ❖ korišćenje otvorenog dijela programa za realizaciju obaveznog dijela programa i oslanjanje na ishode iz obaveznog dijela programa pri planiranju otvorenog dijela programa;
- ❖ znatno slabija i rjeđa komunikacija roditelja sa nastavnikom povodom otvorenog dijela programa, u odnosu na komunikaciju povodom obaveznog dijela programa, kao i činjenica da roditelji vrlo rijetko ili nikada ne predlažu nastavnicima sopstveno uključanje u realizaciju otvorenog dijela programa;

ali i u opštem potvrdili da:

- uspješna realizacija otvorenog dijela programa u značajnoj mjeri zavisi od saradnje između škole i roditelja/lokalne zajednice,
- otvoreni dio programa doprinosi toj saradnji.

Dakle, uspješna realizacija osnovnog i posebnih zadataka ovog istraživanja omogućila je testiranje (i dovela do potvrde) definisanih posebnih hipoteza, ali i opšte hipoteze da *postoji*

pozitivna korelacija između realizacije otvorenog dijela programa kroz saradnju škole i lokalne zajednice i razvoja socijalnih kompetencija učenika (Pearsonov koeficijent korelacije 0,402).

Na ovaj način je utvrđeno na koji način i u kojoj mjeri se realizuje otvoreni dio programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole, u kojoj mjeri on doprinosi saradnji škole i roditelja/lokalne zajednice, te koliko pomaže razvoju socijalnih kompetencija učenika, odnosno dostignut cilj istraživanja.

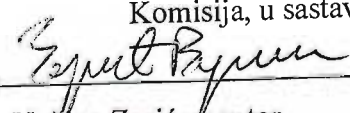
Na osnovu svih ukupno dobijenih rezultata može se zaključiti da otvoreni dio programa u prvom i drugom ciklusu osnovne škole pruža dobre mogućnosti za razvoj socijalnih kompetencija učenika.

Magistarski rad Rajke Antović je pokazao u velikom stepenu analitičnost i duboko promišljanje na temu koncepta i realizacije otvorenog dijela programa i njegovih mogućnosti na razvoj socijalnih kompetencija učenika u Crnoj Gori. Smatramo da magistarski rad predstavlja značajan doprinos istraživanju teme rada i ostvaruje cilj unapređivanja vaspitno-obrazovnog rada te da se dobijeni rezultati mogu koristiti kao osnov za dalja istraživanja u ovoj kompleksnoj oblasti.

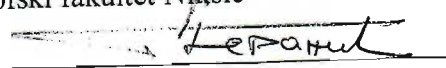
Na osnovu iznijetog, Komisija konstatuje da magistarski rad kandidatkinje Rajke Antović, na temu: „Mogućnosti otvorenog dijela programa za razvoj socijalnih kompetencija u I i II ciklusu osnovne škole”, ispunjava normative koji važe za magistarske teze, te stoga predlaže Nastavno-naučnom vijeću Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore da odobri usmenu odbranu ovog rada.

Nikšić, 26. septembra 2019. god.

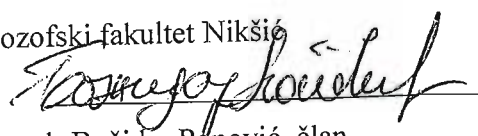
Komisija, u sastavu:


Prof. dr Vučina Zorić, mentor

Filozofski fakultet Nikšić


Doc. dr Goran Čeranić, član

Filozofski fakultet Nikšić


Doc. dr Božidar Popović, član

Prirodno-matematički fakultet Podgorica

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET
NIKŠIĆ

PRIMLJENO:	30. 09 - 2019		
ORG. JEB.	BROJ	PRILOG	POSREDOVANJE
01	1634		